

הגן שמבעד לסבכה

תכנון
מייזליץ כסיף אדריכלים
טקסט
ערן סמיר-טאויל
צילום
צחי אוסטרובסקי

67

מימין: רמיזות של צבע בגג חצר המשחק שבקומה העליונה. למטה: המבנה החדש ממשיך את השפה של מבנה בית הועד הפועל השוכן לצידו.

מימין למטה: מבט מפינת הרחובות רמז וארל לזורוב: המבנה מגדיר חלל עירוני.

בעמוד ממול, למעלה: חזית מזרחית: המבנה יוצר ציר משני המכניס את המשתמש לעומק התגרש.
 בעמוד ממול למטה: חצר המשחקים של גני הילדים שבקומה הראשונה.

מרכז חדש לשירותים קהילתיים בתל-אביב עושה שימוש במודרניזם מעודכן ומחוייך בכדי להגדיר מרחב ציבורי באזור חשון עירונית ויוצר יחסי שכנות מורכבים עם מבנה בית הועד הפועל המונומנטלי שלצידו

במקום מרכזי, בפינת הרחובות ארלזורוב ורמז בתל-אביב, הוקם בשנת 2009 מבנה חדש לשירותים קהילתיים עבור שכונות צפון מרכז העיר. הקרקע עליה הוקם המבנה היא בבעלות עיריית תל אביב, ויועדה למבני ציבור. עוד בשנת 1997 ערכה העירייה תחרות לתכנון מרכז קהילתי לרובע, והאדריכלים הזוכים – גנית מילזיץ ואודי כסיף – הציעו תכנית כוללת למתחם, שעתידי לכלול גם אודיטוריום, מרכז ספורט ומגדל מגורים בן 25 קומות – אך בשל סיבות תקציביות ואחרות נדחה מימוש הפרויקט בעשור הבנייה, בסופו של דבר, נבעה מצרכים קונקרטיים: המחסור בגני ילדים באזור מרכז תל-אביב ורצונה של העירייה למשוך לאזור אוכלוסייה צעירה. למבנה החדש שני אגפים. האגף הראשון משמש כמרכז של מיהל השירותים החברתיים של העירייה ובנוי במקביל לרחוב ארלזורוב: האגף שוכן על קו הרחוב, תוחם אותו ופונה אליו – הפנייה מתבקשת מעצם היותו מבנה המקבל ומשרת קהל. האגף השני, הכולל אשכול גני ילדים, ממוקם בניצב לאגף הראשון ולרחוב ארלזורוב

מבנה מרכז השירותים החדש לא מתיימר, ובצדק, לחקות את המונומנטליות של בית הועד הפועל ולא את האסתטיקה של אותה עת. יחד עם זאת, הוא מצליח לכוון עימו יחסי שכנות מורכבים

מימין למטה: סוכת העץ מגנה על חללי הגן ויוצרת אפקטים מעוררים של אור וצל. משמאל: גבעות של גומי ומתחים אקראיים בגג יוצרים אווירה של משחק בחצר שבקומה הראשונה.

ויוצר ציר משני, העולה במתינות ומכניס את המשתמש לעומק המגרש לכיוון המבנים של הגימנסיה הרצליה. יחדיו תוחמים שני האגפים חצר פנימית הגובלת בבית הועד הפועל הסמוך ומשמשת את גני הילדים. בית הועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית בארץ-ישראל – שכנו הנכבד של נשוא המאמר – מציב אתגר תכנוני ועיצובי, שהוא מעבר ליצירת החלל המשותף של גני הילדים. מדובר באחד מן המבנים המונומנטאליים ביותר בתל-אביב, המסמל את עוצמתה של ההסתדרות במדינת ישראל של שנות החמישים. בית הועד הפועל, שתוכנן ע"י דב כרמי ושנבנה בשנים 53-1949, מוסט מקו הרחוב כדי שמימדיו יתגלו במלוא הדרם וכדי להעניק למשתמשיהו, כמו גם לתושבי העיר, רחבה ציבורית גדולה. זו מוגדרת באמצעות שלושה בלוקים משניים, התוחמים את ציר הגישה העולה אל עבר הכניסה הראשית. חזיתו של בית הועד הפועל המונומנטלי מתענדת הודות לבריטולי – 'שובר-השמש' – אלמנט הצללה קבוע המגן על החזית באמצעות סינון קרינת השמש, שיושם לראשונה בצורה נרחבת בבניין המיניסטריון לחינוך שהוקם ברי"דה-אנרו שבברזיל בשנות הארבעים ע"י לה-קורבוזיה, קוסטה ואחרים. במדרגים המאוחר ביטא הבריטולי את התאמת החזית השקופה לארצות בעלות אקלים חם, כאשר ההצללה הקבועה מאפשרת פתיחה מקסימלית של המבנה אל החוץ, תוך הגנה מפני החום ומהקרינה. מבנה מרכז השירותים החדש לא מתיימר, ובצדק, לחקות את המונומנטאליות של בית הועד הפועל ולא את האסתטיקה של אותה עת. יחד עם זאת, הוא מצליח לכוון עימו יחסי שכנות מורכבים ואף לפרש אותו בהתאם לזמנו. אגף השירותים החברתיים, שהוא מבנה משרדים

האם יצירת חצר משחק לילדים בקומה הראשונה היא הפתרון המיטעבי?

עירוני סטנדרטי למדי בארגונו הפנימי, מתקשר במסה הבנויה שלו ובהעמדתו לאדריכלות של בנייני בית הועד הפועל: שניהם בנויים מסה מלבנית פשוטה ומאופקת, המוצבת במקביל לרחוב. גם הבריטוליי זכה להתייחסות: זה שמעניק לו את ייחודו, הוא סבכות מעודנות של עץ המשמשות להצללה ולהסתרה. כך – במבט הראשון. מבט שני, מגלה כי הפרשנות הארכיטקטונית אינה רק פרשנות של העבר נוכח זמננו, אלא פרשנות תרבותית. בעוד שהבריטוליי איפשר את לבטא פתיחות של החזית, סבכות העץ של הבניין החדש יוצרות, כלפי חוץ, אפקט הפוך – הן סוגרות את הבניין ו'עוצמות את עיניו'. כך נוצר רושם שהבניין אטום. רושם זה מתפוגג רק בנקודה בה הסבכה מתנתקת מן המבנה או בשעות הלילה. הבחירה להסתיר ולהגן מובנת בהתחשב בפונקציות של המבנים הדורשות פרטיות והגנה בהעדר גדר. בה'בעת מעניק השימוש בעץ חמימות ביתית מסימת והמרקם של הרשת יוצר אפקטים של אור וצל. עם זאת, באגף המאכלס את משרדי הרווחה, המבנה את חזיתו אל הרחוב, יש תחושה שהמסר המתבקש של פתיחות ונגישות לאורח – לא מצליח להתממש והמבנה משרד חזות קודרת למדי אל העיר. במבט השלישי מסתבר שלא עם הבריטוליי משוחחות הסבכות אלא דווקא עם המשרביה של האדריכלות המוסלמית – אלמנט שנועד גם הוא כדי

מימין: מבטים אל השמיים מן הפתחים שבגג.

להסתיר ולהגן על המתרחש בפנים – עם חוב קטן לעיסוק האופנתי בטקסטורות כטיטור למבנים. ניתן לקרוא זאת כאמירה תרבותית: בעוד שהבריטוליי הגיע אלינו עם האדריכלות הברוטליסטית, כיצד אירופי המיושם בארצות השמש, הסבכות היו כאן תמיד, אצל שכנינו. כך גם בנוגע למונומנטאליות של המבנה. במבט ראשון, דומה כי מבנה השירותים הקהילתיים חף ממונומנטאליות – נמוך יותר משכניו עם נגיעות של צבע נז וסבכות של עץ המקנות לו חמימות. אולם, מבט שני מזהה כי הבחירה בריכוז שלוש כיתות מעון יום, חמש כיתות גן יחד וחללים משרתים משותפים במבנה אחד בן שתי קומות – יוצרת מסה מבנית בעלת נפח יוצא דופן לייעוד של גני הילדים. בלשון אחרת, מדובר ביצירת מסה מבנית מונומנטאליות, בהתחשב בפונקציה הרכה אותה היא משרתת. כיתות הגן מובדלות זו מזו רק באמצעות שינויים של צבע בחזית הפונה אל החצר הפנימית וחלקן אף מוקמו בקומה השנייה של המבנה, סביב חצר משעשעת עם גבעות של גומי ועם פתחים צבעוניים 'המסגרים את העיר'. קשה להימנע מהשאלה האם מדובר בפתרון בלתי־נמנע והאם זהו אכן הפתרון המיטבי לרווחת הילדים. שאלה דומה עולה לגבי חצר המשחק המשותפת לכל הגילאים שבקומת הקרקע. ובאשר להשראה המבנית: מבנה הגנים חב חוב דווקא לזילה סובי של לה־קורבזיה עם מרפסת הסרט הארוכה והאלגנטית שלאורכו ותחושת הריחוף והקלילות שהיא מקנה, שרחוקה – כפי שראוי שתהיה – מן הכובד מן ומן המקצב של בנייני הועד הפועל. מבנה השירותים הקהילתיים, על תכנונו המוקפד, עיצובו האלגנטי וייעודו – שירות התושבים וילדיהם, ממוקם בתל אביב שמעבר לתוכנית גדת: מרחב של בורגנות ישנה ומתחדשת שעל־אף מרכזיותו אין בו עירוניות, כתוצאה מגודלו של הבלוק העירוני באזור ובשל מיעוט הרחובות המסחריים לעומת ריבוי המבנים המונומנטליים.

מימין: חצר המשחקים המשותפת בקומת הקרקע צופה אל כיתות הגן, הנבדלות זו מזו בצבען. משמאל למעלה: חצר גן הילדים. משמאל באמצע: חצר המשחקים של הגנים תחומה בין המבנה החדש לבנייני הועד הפועל. משמאל למטה: הצללת חצר המשחקים.

ההחלטה לרכז את כל כיתות הגן במבנה אחד יוצרת מסה מבנית בעלת נפח משמעותי

לזכותו של המבנה יאמר כי הוא תורם לעירוניות החסרה. המבנה השכיל ליצור חלל עירוני, שאינו תחום בגדרות אלא שוכן על קו הרחוב ואף מגדיר אותו. הרחבה שמגדיר המבנה החדש ביחס לרחוב ארלזורוב היא רחבה נעימה, שאין רבות כמוה באזור זה, המתאפיין דווקא במרחבים עירוניים גדולים הרבה יותר בדמות כיכר רבין או כיכר המדינה.

בישראל, מבני רווחה בכלל ומבני חינוך בפרט מוגנים בדרך כלל בגדר המנתקת אותם מהמרחב הציבורי אליו הם שייכים והם מתוכננים כך שהם מכונסים אל תוך עצמם – אפילו מבנה הוועד הפועל השכן, סמל לאחוזה הפועלית, מופרד מן הרחוב בגדר. המבנה החדש לעומת זאת לא מחמיץ את ההזדמנות להשתמש במבנה ציבורי לשם יצירת חלל ציבורי. למרות שיש נקודות בהם נדמה שהמחווה האדריכלית גוברת על שיקולים אחרים, ולמרות שניתן היה לייחל למעט יותר פתיחות כלפי הרחוב וליותר צל, מהווה מרכז השירותים הקהילתיים החדש קריאת כיוון מרעננת וחשובה. אפשר לקוות שהוא יסמן שתי מגמות: מגמה של חזרה לשפה מודרניסטית, מוקפדת אך מחוייכת, במבני ציבור בישראל ומגמה שנייה, אולי חשובה יותר, של חיבור חדש בין מבני הציבור למרחב העירוני המשותף

למעלה: פתחים עגולים מכניסים אור של שמש לחצר המשחקים שבקומה הראשונה.

מרכז לשירותים קהילתיים על שם מינה ואורד גוטמן

תכנון מיזלץ כסיף אדריכלים לקוח עיריית תל-אביב יפו באמצעות קרן ת"א לפיתוח קבלן מבצע האחים אבר-עייאש

THE MINA AND EVERARD GOODMAN
EDUCATIONAL CAMPUS
TEL AVIV
DESIGN MAYSILTS KASSIF ARCHITECTS